

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Absolutní zákaz smluvních pokut v obchodních podmínkách spotřebitelských smluv. Opravdu?

Obecná zásada praví, že „... při argumentaci jakýmkoliv soudním rozhodnutím je třeba vždy text takového rozhodnutí vnímat v kontextu původního řízení, v němž bylo rozhodnutí vydáno. Soud vždy rozhoduje v konkrétní věci tak, že aplikuje právní normy na zjištěný skutkový stav. Jsou-li skutkové okolnosti v posuzovaném případě odlišné, nelze závěry soudního rozhodnutí v jiné věci bez dalšího přebírat.“ [1] Soudy mají totiž především právo vykládat a nikoliv jej tvořit (čl. 90 Ústavy). V této souvislosti proto nemohu souhlasit s paušalizujícími závěry, které dovozují z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3512/11, ze dne 11. 11. 2013 absolutní zákaz umístění smluvních pokut či jiných obdobných ujednání v obchodních podmínkách spotřebitelských smluv uzavřených do 31. 12. 2013 či po tomto datu.

Úvodem je dobré si připomenout, na podkladě jakého skutkového stavu vlastně Ústavní soud v dané věci rozhodoval. Stěžovatel uzavřel se společností UPC, a. s. smlouvu o poskytování veřejně dostupných služeb elektronických komunikací a byl mu zapůjčen modem. Součástí smlouvy byl odkaz na všeobecné obchodní podmínky obsahující ujednání o smluvní pokutě pro případ, že zákazník nenavrátil modem do 7 dnů od ukončení smlouvy. Stěžovatel později vypověděl smlouvu o poskytování služeb, ale zapůjčené zařízení nevrátil. Z důvodu porušení této povinnosti byla vůči stěžovateli žalobou uplatněna smluvní pokuta.

Základní námitkou stěžovatele v řízení bylo, že se s obchodními podmínkami nemohl seznámit před podpisem smlouvy a že odkaz na obchodní podmínky (tzv. včleňovací doložka) byl napsán drobným písmem.

Ústavní soud dané ústavní stížnosti vyhověl s následující argumentací:

- „... samotný podpis pod tzv. včleňovací klauzulí pro uplatnění obchodních podmínek sám o sobě nepostačuje, nýbrž je třeba, **aby zároveň byl naplněn i druhý předpoklad, tedy známost smluvních podmínek či jejich příložením.** Důkazní břemeno prokázání naplnění uvedených předpokladů přitom leží na osobě, která se ustanovení obchodních podmínek dovolává.“ (bod 14 nálezu),
- „V praxi se zásada poctivosti projevuje mimo jiné tím, že text spotřebitelské smlouvy, obzvláště jedná-li se o smlouvu formulářovou, má být pro průměrného spotřebitele dostatečně čitelný, přehledný a logicky uspořádaný. Například **smluvní ujednání musí mít dostatečnou velikost písma, nesmějí být ve výrazně menší velikosti, než okolní text, nesmějí být**

umístěna v oddílech, které vzbuzují dojem nepodstatného charakteru. Uvedená zásada poctivosti dopadá i na aplikaci všeobecných obchodních podmínek. Jak bylo uvedeno v bodě 9, i ve spotřebitelských smlouvách je možno všeobecné obchodní podmínky uplatnit, nicméně taková aplikace má nejen uvedená formální omezení, nýbrž i omezení obsahová.“ (bod 29 nálezu),

- „Je třeba zdůraznit, že obchodní podmínky ve spotřebitelských smlouvách na rozdíl třeba od obchodních smluv mají sloužit především k tomu, aby nebylo nezbytné do každé smlouvy prepisovat ujednání technického a vysvětlujícího charakteru. Naopak nesmějí sloužit k tomu, aby do nich **v často nepřehledné, složitě formulované a malým písmem psané formě skryl dodavatel ujednání, která jsou pro spotřebitele nevýhodná a o kterých předpokládá, že pozornosti spotřebitele nejspíše uniknou** (například rozhodčí doložka nebo ujednání o smluvní pokutě). Pokud tak i přesto dodavatel učiní, nepočíná si v právním vztahu poctivě a takovému jednání nelze přiznat právní ochranu.“ (bod 30 nálezu),
- „... nelze závěry Ústavního soudu interpretovat jako a priori vyloučení (příkladmo) jmenovaných podstatných ujednání ze spotřebitelských smluv obecně, nýbrž zejména jako **omezení jejich uplatnění** v tzv. všeobecných obchodních podmínkách...“ (bod 31 nálezu) a
- „Z uvedeného plyne **konečný závěr, který dopadá na věc stěžovatele**, že v rámci spotřebitelských smluv ujednání zakládající smluvní pokutu (podobně jako rozhodčí doložka) zásadně nemohou být součástí tzv. všeobecných obchodních podmínek, nýbrž toliko spotřebitelské smlouvy samotné (listiny, na niž spotřebitel připojuje svůj podpis). Výjimku představují specifické případy, kdy se z povahy věci uplatňuje specifický režim (např. smlouva o přepravě osob s ohledem na § 3 vyhlášky č. [175/2000 Sb.](#), o přepravním řádu pro veřejnou dráží a silniční osobní dopravu, apod.).“ (bod 33 nálezu).

Předně je nezbytné uvést, že v bodu 31 odůvodnění tohoto nálezu sám Ústavní soud hovoří o **omezení uplatnění smluvních pokut a jiných obdobných doložek v obchodních podmínkách a nikoliv o jejich úplném vyloučení.**

Kritéria, za kterých lze tyto doložky (tj. podstatná ujednání spotřebitelských smluv), platně sjednat v obchodních podmínkách, jsou zformulována v bodech 14, 29 a 30 odůvodnění a byla shora tučně zvýrazněna.

Konečně z bodu 33 odůvodnění se jasně podává, že závěry Ústavního soudu zde zmíněné dopadají toliko na věc stěžovatele.

Ústavní soud tak dle mého názoru spíš než zákaz vyložil podmínky, za kterých lze výskyt obdobných klauzulí v obchodních podmínkách připustit.

V důsledku přijetí zákona č. [89/2012 Sb.](#) je pak daná problematika od 1. 1. 2014 řešena v § 1753, který stanoví, že: „*Ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; k opačnému ujednání se nepřihlíží. Zda se jedná o takové ustanovení, se posoudí nejen vzhledem k jeho obsahu, ale i ke způsobu jeho vyjádření.*“ a to na rozdíl od předchozí právní úpravy, která obdobnou úpravu postrádala.

Citované ustanovení dopadá na všechny právní poměry bez ohledu na status smluvních stran tedy i na vztahy ze spotřebitelských smluv. **Zákon přitom dopředu žádné ujednání za typově překvapivé[2] neoznačuje** a klade důraz nejen na obsah ale také na způsob jeho vyjádření, což podporuje závěr, že z hlediska možné překvapivosti není rozhodující druh ujednání sám o sobě. **Nelze tedy paušálně tvrdit, že např. smluvní pokuta či rozhodčí doložka nemůže být nikdy**

obsažena v obchodních podmínkách, aniž by bylo v každém jednotlivém případě zkoumáno (se zohledněním všech relevantních skutečností), zdali je konkrétní ujednání např. právě o smluvní pokutě překvapivé či nikoliv.

Pakliže druhá strana překvapivé ujednání výslovně přijme, pak zákon dokonce stanoví, že půjde o jednání (právně) účinné. Rovněž tato skutečnost vylučuje, že by jen prosté umístění smluvní pokuty či jiné obdobné klauzule do obchodních podmínek mělo být per se nedovolené.

Již tedy vzhledem k tomu, že nový občanský zákoník má v tomto směru výslovnou úpravu, nelze bez dalšího přejímat závěry vyřčené ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 3512/11, které byly vyvozeny na podkladě zrušeného zákona č. [40/1964 Sb.](#)

Navzdory výše řečenému, jsou však závěry předmětného nálezu Ústavního soudu v praxi nesprávně[3] rozšiřovány rovněž na případy, kdy ujednání o smluvní pokutě či jiné obdobné ujednání (např. rozhodčí doložka) je zakotveno v obchodních podmínkách, se kterými se spotřebitel před uzavřením smlouvy měl možnost seznámit, a které má dostatečnou velikost písma, je umístěno v řádně označeném oddílu, je přehledné, srozumitelné a vůči spotřebiteli tak nijak překvapivé, nepřiměřené, nepoctivé či jinak vadné.

Příkladem lze odkázat na rozhodovací praxi Českého telekomunikačního úřadu, v odůvodnění jehož rozhodnutí týkajících se smluvních pokut umístěných v obchodních podmínkách připojených ke smlouvě veřejně dostupné služby elektronických komunikací se objevují kupř. následující formulace:

„Občanský zákoník již sice nestanoví povinnou písemnou formu ujednání o smluvní pokutě, avšak k tomu, aby bylo ujednání o smluvní pokutě platné, je třeba, aby bylo řádně smluvními stranami sjednáno, tj., účastník musí v každém případě při uzavření smlouvy o smluvní pokutě vědět a být s ním srozuměn. Z ustanovení § 2048 občanského zákoníku vyplývá, že ujednají-li si strany pro případ porušení smlouvené povinnosti smluvní pokutu, měla by být uvedena její určitá výše nebo by měl být uveden způsob, jak se výše smluvní pokuty určí. Z tohoto pohledu správní orgán posuzoval, zda ujednání je určité, nezanechává pochybnosti, co se týká výše smluvní pokuty dle § 2048 občanského zákoníku a zda není tzv. překvapivým ujednáním dle § 1753 občanského zákoníku.

Stran smluvní dokumentace upravené ve Všeobecných podmínkách zasáhl náleží Ústavního soudu I. ÚS 3512/11 ze dne 11. 11. 2013, který zásadním způsobem určil náhled na sjednávání smluvních pokut ve Všeobecných podmínkách, které mají obsahovat pouze ujednání technicistního a vysvětlujícího charakteru, nesmějí sloužit k tomu, aby do nich v často nepřehledné, složité formulované a malým písmem psané formě skryl dodavatel ujednání, která pozornosti spotřebitele snáze uniknou. Nález se zabývá kromě smluvních pokut i překvapivými ujednáními skrytými ve Všeobecných podmínkách.“

S odkazem na tuto obecnou argumentaci pak není navrhovatelům Českým telekomunikačním úřadem přiznávána smluvní pokuta obsažená v obchodních podmínkách, aniž by byla v každém konkrétním případě zkoumána technika sjednání jednotlivé smluvní pokuty. A to paradoxně i v situacích, kdy samotná smlouva obsahuje ujednání, že v případě, pokud odpůrce (spotřebitel) poruší určitou smluvní povinnost (definovanou přímo ve smlouvě), je povinen zaplatit smluvní pokutu **dle konkrétního článku obchodních podmínek, na který smlouva přímo odkazuje a kdy jsou obchodní podmínky současně odpůrcem (spotřebitelem) vlastnoručně podepsány a není tak sporu o tom, že by se odpůrce (spotřebitel) s obchodními podmínkami před uzavřením smlouvy neseznámil.**

Mám za to že, na tomto ilustrativním případě je krásně vidět, jak jsou závěry Ústavního soudu

nesprávně aplikovány i na situace, na které evidentně nedopadají. Předmětné ujednání, jak bylo shora zmíněno, má totiž svůj základ ve smlouvě, a proto může být jen stěží pro odpůrce (spotřebitele) ve smyslu § 1753 občanského zákoníku překvapivé či jinak vadné, když o povinnosti zaplatit navrhovateli smluvní pokutu byl odpůrce (spotřebitel) seznámen již přímo ve smlouvě ve spojení (s odkazem) **na konkrétní článek obchodních podmínek**, který se vztahuje ke smluvní pokutě a v němž je specifikován způsob určení výše smluvní pokuty. Technika sjednání smluvní pokuty zde jen stěží mohla vytvořit pro odpůrce (spotřebitele) překážku pro to, aby se s takovým ujednáním skutečně seznámil, nehledě na to, že předmětné ujednání bylo k tomu ještě dostatečně čitelné, přehledné, logicky uspořádané a srozumitelné a nadto kryté podpisem odpůrce (spotřebitele), byť umístěným až na konci obchodních podmínek, se kterými se odpůrce (spotřebitel) předem seznámil.

V této souvislosti lze poukázat, kupř. na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. **33 Cdo 5688/2015, ze dne 27. 7. 2016**, kde byla řešena obdobná otázka ve vztahu k ujednání o rozhodčí doložce[4] obsažené ve všeobecných podmínkách, které byly v daném případě rovněž spotřebitelem podepsány: „V projednávaném případě byly všeobecné obchodní podmínky, na něž odkazovala závazná objednávka, součástí kupní smlouvy, **přičemž jejich obsáhlost (tři strany textu) a grafické zpracování vylučuje nemožnost žalobce, který je ostatně podepsal, se s obsahem všeobecných obchodních podmínek seznámit** (srov. § 56 odst. 3 písm. g/ obč. zák.). V nálezu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11, Ústavní soud formuloval právní závěr - že „samotný podpis pod tzv. včleňovací klauzulí pro uplatnění obchodních podmínek sám o sobě nepostačuje, nýbrž je třeba, aby zároveň byl naplněn i druhý předpoklad, tedy známost smluvních podmínek či jejich přílohy“ - **na podkladě jiného skutku; spotřebitelská smlouva obsahovala drobným písmem pouhý odkaz na všeobecné obchodní podmínky, které před podpisem smlouvy nebyly předány a spotřebitel s nimi nebyl ani jinak seznámen.**“

Jak je patrné z citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu (které se dle mého názoru vypořádá s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3512/11 rozumným způsobem), pouhé sjednání rozhodčí doložky či jiné podobné klauzule v obchodních podmínkách není samo o sobě závadné. **Tyto závěry Nejvyššího soudu jen potvrzují, že je třeba se v této záležitosti vyvarovat jakýchkoliv paušalizujících závěrů.**

Stejný metodologický přístup stran posuzování platnosti smluvní pokuty obsažené v obchodních podmínkách spotřebitelské smlouvy Nejvyšší soud zvolil v **rozsudku sp. zn. 32 Cdo 86/2015, ze dne 28. 2. 2017**: „S ohledem na tyto závěry Ústavního soudu (pozn. uvedené v nálezu sp. zn. I. ÚS 3512/11) nelze přisvědčit dovolatelce, že strany si sjednaly smluvní pokutu přímo v textu předmětných smluv odkazem na všeobecné podmínky. Listina, na niž strany připojily svůj podpis, co do smluvní pokuty obsahuje toliko informaci, že zájemce a T-Mobile si pro případ porušení povinností vyplývajících z Účastnické smlouvy sjednávají smluvní pokuty, které jsou uvedeny ve VPST, v podmínkách služby Internet ADSL, v Ceníku služeb nebo v dalších obchodních podmínkách, které jsou součástí Účastnické smlouvy. Tvrzení žalobkyně, že už tato formulace je sjednáním smluvní pokuty jako takové, neobstojí. **Z uvedeného ujednání pro strany nevyplývají žádná konkrétní práva ani povinnosti, není z něj patrné, splnění jaké konkrétní smluvní povinnosti je zajištěno smluvní pokutou v každém z uvedených dokumentů, ani výše smluvní pokuty nebo způsob jejího určení. Jde pouze o odkaz na tři konkrétní dokumenty a na další, blíže nespecifikované obchodní podmínky, které jsou součástí Účastnické smlouvy, to vše bez označení konkrétních ustanovení, která se vztahují ke smluvní pokutě. Z textu smlouvy se nepodává, zda jsou ujednání o smluvní pokutě obsažena na více místech všeobecných podmínek a dalších uvedených dokumentů nebo jen v některém z nich. Ze smlouvy nelze zjistit ani to, jaké znění těchto dokumentů (ke kterému datu) bude v případě porušení té které povinnosti použito. Pouhý odkaz v textu smlouvy na ustanovení o smluvní pokutě ve**

všeobecných podmínkách a v dalších specifikovaných i nespecifikovaných dokumentech vytváří pro spotřebitele překážku pro to, aby se s takovým ujednáním před uzavřením smlouvy skutečně seznámil. Jde o ujednání podřaditelné pod ustanovení § 56 odst. 1 obč. zák., neboť v rozporu s požadavkem dobré víry znamená k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, a je proto s ohledem na § 55 odst. 2 obč. zák. neplatné.“ Nejvyšší soud také v tomto případě nepovažoval ujednání o předmětné smluvní pokutě automaticky za neplatné jen proto, že bylo obsaženo v obchodních podmínkách, nýbrž zabýval se důkladně tím, jestli tento konkrétní způsob sjednání smluvní pokuty ob stojí ve světle ustanovení o ochraně spotřebitele, přičemž s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu dospěl k závěru, že nikoliv.

Jak je to tedy se zákazem smluvních pokut v obchodních podmínkách spotřebitelských smluv? Jak už to tak v právu bývá, někdy zákaz platí a jindy zase neplatí, vše závisí na okolnostech konkrétního případu...

Mgr. Vladimír Janošek, advokát

trvale spolupracující s [ARROWS advokátní kancelář, s.r.o.](#)

V Jámě 699/1
110 00 Praha 1

Tel.: +420 731 773 563
e-mail: janosek@arws.cz

[1] Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 950/17, ze dne 19. 12. 2017. K tomu srov. dále např. § 13 o. z., kde se hovoří o podstatných shodných znacích jiného případu.

[2] V případě spotřebitelů lze překvapivé ujednání kvalifikovat zároveň jako jednání zakázané ve smyslu § 1813. Spotřebitel tak bude mít možnost se účinnosti tohoto jednání podle své volby dovolat (§ 1815). Jestliže konkrétní ujednání nebude shledáno jako překvapivé, není tím pochopitelně vyloučeno, aby bylo posouzeno jako nedovolené toliko podle § 1813.

[3] Shodně Hulmák, M. a Bezouška P. Obchodní podmínky, smluvní pokuty a jiná ujednání. Právní rozhledy. roč. 2018, č. 1: „Je zjevné, že se stavíme spíše na stranu kritiků uvedených rozhodnutí. Nikoliv pro rozhodnutí v konkrétní kauze, ale pro paušálnost zvolených řešení bez ohledu na okolnosti konkrétních případů a pro zavádění nových kritérií. Občanský zákoník obsahuje na různé úrovni různou ochranu: chrání obecně před překvapivostí ujednání v obchodních podmínkách (§ 1753 ObčZ), chrání spotřebitele před nepřiměřenými ujednáními, ať jsou umístěna kdekoli (§ 1813 ObčZ), a chrání slabší stranu před zvláště nevýhodnými doložkami, opět bez ohledu na to, kde jsou umístěny (§ 1800 odst. 2 ObčZ). Kategorické závěry a omezení představené v obou rozhodnutích nevyplývají z nové, ale ani předchozí právní úpravy.“

[4] Kterou již nelze ve spotřebitelských smlouvách platně sjednat (viz § 2 odst. 1 zákona č.

[216/1994](#) Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. - zápis jednatele do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)
- [Promlčení zápůjčky bez určení splatnosti v judikatuře Nejvyššího soudu](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)
- [Příkaz a příkaz na místě v přestupkovém řízení vedeném orgány inspekce práce](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Problematické aspekty změn v úpravě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku](#)
- [Autonomní mobilita optikou české legislativy. Kdy se na silnicích dočkáme vozidel bez řidiče?](#)
- [Rodičovská odpovědnost po novele občanského zákoníku: Jak nové principy rovnosti, spolupráce a ochrany dítěte mění praxi soudů a rodin](#)
- [Lhůta a povinnosti při vyrozumění oznamovatele o výsledku posouzení oznámení](#)